DİVAN
EDEBİYATI
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

Divan Edebiyatı Vakfı (DEV) kuruluşu olan
DEV İktisadi İşletmesi yayınıdır.

Yayın Türü	İlmî ve Edebî
Dizgi-Mizanpaj	Divan Edebiyatı Vakfı Dizgi Servisi
Baskı-Cilt	Bayrak Yayımcılık Matbaa San. ve Tic. Ltd. Şti. Küçük Ayasofya Cad. Yabacı Sokak, No: 2/1 Sultanahmet/İstanbul Tel: 0212 638 42 02
Kapak Tasarım	GNG Tanıtım
Yönetim Yeri/ Address for Correspondence	*Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* İmrahor Mahallesi, Doğancılar Cad., Nu. 81 Üsküdar/İstanbul Posta kutusu PK. 6 Üsküdar/İstanbul-TÜRKİYE
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Editor	Prof. Dr. Nihat Öztoprak *noztoprak@marmara.edu.tr*
Teknik Sorumlu	Yard. Doç. Dr. Recep AHISHALI *ahishali@marmara.edu.tr*
Abone İşleri/ Subscribtion	Dr. Ümran Ay *umran.ay@gmail.com* Nusret Gedik nusretgedik@hotmail.com

ISSN 1308-6553

© *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*

Dergimizdeki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.
Yazıların her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.

BAHAR / SPRING • THE JOURNAL OF OTTOMAN LITERATURE STUDIES • ISSN 1308-6553

DİVAN EDEBİYATI
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

06
YIL/YEAR
2011

HAKEMLİ DERGİ

DEV
İstanbul 2011

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi

DEV Adına sahibi

Prof. Dr. İskender PALA
i.pala@isam.org.tr

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ (EDİTÖR/EDITOR)	Prof. Dr. Nihat Öztoprak *noztoprak@marmara.edu.tr*
EDİTÖRLER/EDITORS	Doç. Dr. Üzeyir Aslan *uaslan@marmara.edu.tr* Doç. Dr. Hakan Taş *hakanibrahim@hotmail.com*
YAYIN KURULU/ EDITORIAL BOARD	Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK Prof. Dr. Ömür CEYLAN Doç. Dr. Üzeyir ASLAN
SEKRETERLER/ SEKRETARIES	Dr.Ümran AY Bünyamin AYÇİÇEĞİ – Nusret GEDİK
DANIŞMA KURULU/ ADVISORY BOARD	Prof. Dr. Metin AKKUŞ *(Atatürk Üniversitesi)* Prof. Dr. Orhan BİLGİN *(Marmara Üniversitesi)* Prof. Dr. Ali Fuat BİLKAN *(TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi)* Prof. Dr. Sebahat DENİZ *(Marmara Üniversitesi)* Prof. Dr. Cem DİLÇİN *(Hacettepe Üniversitesi)* Prof. Dr. Osman HORATA *(Hacettepe Üniversitesi)* Prof. Dr. Mustafa İSEN *(Başkent Üniversitesi)* Prof. Dr. Ahmet KARTAL *(Kırıkkale Üniversitesi)* Prof. Dr. Günay KUT *(Boğaziçi Üniversitesi)* Prof. Dr. Muhsin MACİT *(Yüzüncü Yıl Üniversitesi)* Prof. Dr. Cihan OKUYUCU *(Fatih Üniversitesi)* Prof. Dr. A. Atilla ŞENTÜRK *(İstanbul Üniversitesi)* Prof. Dr. Tahir ÜZGÖR *(Marmara Üniversitesi)* Prof. Dr. Kemal YAVUZ *(İstanbul Üniversitesi)* Prof. Dr. Emine YENİTERZİ *(Selçuk Üniversitesi)* Doç. Dr. Ahmet ARI *(Süleyman Demirel Üniversitesi)*
İNGİLİZCE SORUMLULARI	Prof. Dr. Orhan SÖYLEMEZ Pınar BESEN
ANA DİLİ SORUMLULARI	Yard. Doç. Dr. Ozan YILMAZ – Dr. Ümran AY Bünyamin AYÇİÇEĞİ

İÇİNDEKİLER

ÜZEYİR ASLAN

16. YY. Çağatay Şairi Sânî-Efserî'nin Şiirlerinde Ubeydullah Han 1-10

BAYRAM ALİ KAYA

Atasözleri ve Deyimlerin Dîvân Şiirinde Kullanımı ile Dîvânların Bu Söz Varlıklarımız Bakımından Önemi 11-54

HASAN KAYA

Emrî Divanı'nda Deyimler 55-130

ZUHAL KÜLTÜRAL- AYLİN KOÇ

Bir Kürek Kemiği Falı Metni: *RİSĀLE-İ ʿİLM-İ KETF* 131-148

HAYRETTİN ORHANOĞLU

Aşk Mesnevilerinde Şimdiki Zaman Algısı 149-176

M. NEJAT SEFERCİOĞLU

Kaytaz-zâde Nâzım'ın "Rûh-ı Mecrûh"unda Mevlânâ ve Mevlevîlik Azmizâde Hâletî Divanı'nda Âdet ve Gelenekler 177-188

ÖMER ZÜLFE

Mu'allim Nâcî'nin Aruza Dair Eseri: ARÛZ NÜMÛNESİ 189-208

E. DEMİRÇİZADE-(Türkiye Türkçesine Aktaran: GÜNAY ÇATALKAYA)

Edebî Dilimizin Gelişmesinde Fuzulî Merhalesi 209-233

Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi 6, İstanbul 2011, 131-148

Bir Kürek Kemiği Falı Metni:

RİSĀLE-İ ʿİLM-İ KETF

A Treatise on Scapulimancy: *RİSÂLE-İ ʿİLM-İ KETF*

ZUHAL KÜLTÜRAL*
AYLİN KOÇ**

ÖZET

İnsanoğlu tarih boyunca gerek kendisiyle gerekse çevresiyle ilgili bilinmezleri anlayıp keşfetmeye, geleceği hakkında bilgi sahibi olmaya ve böylece kaderine hükmetmeye çalışmıştır. Bunda, bilinmeyene ve esrarengize karşı duyulan merak ve tecessüsün de önemli bir payı vardır. İnsanlar geleceği öğrenme arzusuyla fal ve kehanet adı altında çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır.

Gelecekten, bilinmeyenden haber verme ve gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatı olan falın çeşitli türleri vardır: yıldız falı, el falı, kuş falı, kâğıt falı, iç organlar falı, kum falı, zar falı, kitap falı, ateş falı, su falı, çay falı, kahve falı, bakla falı, kürek kemiği falı gibi.

ʿİlm-i ketf, kürek kemiği falıdır. Kemiğin üzerindeki çizgiler, lekeler, benekler ve renkler incelenerek, muhtelif konular yorumlanır ve gelecek izah edilmeye çalışılır. Kürek kemiği falı pek çok millete ait bir fal bakma yöntemi olarak Türk kültüründe de geniş bir alana yayılmıştır. Bu çalışmada, kürek kemiği falı hakkında genel bilgi verilmiş, Bosna-Hersek Gazi Hüsrev-Begova Kütüphanesi (Sarayevo)'nde Türkçe Elyazmaları bölümünde 1250 numarada kayıtlı eserin 55b-59a varakları arasında yer alan "Risâle-i ʿİlm-i Ketf" başlıklı kürek kemiği falı metni çevriyazıya aktarılmış, metnin günümüz Türkçesiyle çevirisi yapılmış ve sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda eserin tıpkıbasımı yer almaktadır.

ANAHTAR KELİMELER

fal, ʿilm-i ketf, risale.

ABSTRACT

Throught history, human beings have always been interested in trying to predict their future. Many methods for predicting the future were developed such as fortunetelling or divination.

Fortune-telling is the forecasting of future events or the explaining of a person's character by methods. The scope of fortune-telling is in principle identical with the practice of divination. The art of foretelling is also practiced by many different cultures and civilizations over time. Each culture has made its own contributions to the art of forecasting the future. There are different divination or fortune-telling methods: hydromancy (divination using water), cartomancy (telling fortunes using playing cards), pyromancy (divination using fire), haruspication (divination by inspecting animal entrails), chiromancy (divination by means of palmistry), scapulimancy (divination by examining burnt shoulder blade bone) etc.

Scapulimancy or Scapulomancy is an ancient form of divination that is done to interpret various future affairs by examining the cracks, marks, and colours found on an animal's shoulder blade bone. This form of divination is a fortune-telling which was practised internationally was common in Turkish culture as well. This study focuses on the treatise on scapulimancy titled as "Risâle-i ʿİlm-i Ketf". This treatise is in the Bosna-Hersek Gazi Hüsrev-Begova Library (Sarayevo), the Catalogue of Turkish Manuscripts, the number 1250, (55b-59a).

KEYWORDS

fortune-telling, scapulimancy, the treatise.

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul (zuhal.kultural@marmara.edu.tr)

** Yrd. Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul *(kocayl@gmail.com; akoc@marmara.edu.tr)*

I. Giriş

İnsanoğlu tarih boyunca gerek kendisiyle gerekse çevresiyle ilgili bilinmezlikleri anlayıp keşfetme, istikbalin neler getireceğini öğrenme arzusu içinde olmuştur. Bunda meçhule ve esrarengize olan merak duygusunun büyük etkisi vardır. İnsanlar geleceği öğrenme arzusuyla fal ve kehanet adı altında çeşitli yöntemlere başvurmuşlardır.

Fal; genel olarak çeşitli tekniklerle gelecekten ve bilinmeyenden haber verme, gizli kişilik özelliklerini ortaya çıkarma sanatıdır. Falda çeşitli araçlar ve teknikler kullanılmış, buna göre de değişik fal türleri ortaya çıkmıştır: *yıldız falı, el falı, kuş falı, kâğıt falı, iç organlar falı, kum falı, zar falı, kitap falı, ateş falı, su falı, çay falı, kahve falı, bakla falı, kürek kemiği falı* gibi…(Aydın 1995: 134-135).

Bu çalışmada, kürek kemiği falı hakkında genel bilgi verilmiş, Bosna-Hersek Gazi Hüsrev-Begova Kütüphanesi (Sarayevo)'nde Türkçe Elyazmaları bölümünde 1250 numarada kayıtlı eserin 55b-59a varakları arasında yer alan "Risâle-i ʿİlm-i Ketf" başlıklı kürek kemiği falı metni çevriyazıya aktarılmış, metnin günümüz Türkçesiyle çevirisi yapılmış ve sözlüğü hazırlanmıştır. Çalışmanın sonunda eserin tıpkıbasımı yer almaktadır.

II. Kürek Kemiği Falı

Divânu Lügâti't-Türk'te *yarın* olarak adlandırılan "kürek kemiği" için diğer Türk lehçelerinde aynı kökten gelen, ancak lehçe hususiyetlerine göre fonetik değişmeye uğramış kelimeler kullanılmaktadır. Eski Yunanlılarda ve Romalılarda mevcudiyeti bilinen kürek kemiği falına Yunancada *ωμοπλατοσκοπία*, Latincede *skapulimantia* adı verilirdi. Araplar bu falı eski Yunan ilimlerinden sayarak *ilmü'l-ketf* (kürek kemiği bilgisi) adıyla bir bilim dalı olarak kabul etmiş, bu konuda risaleler yazmışlardır (İnan 1986: 152). İslam dünyasında bu fal çeşidi *kıtfe/kitfe* adıyla da bilinmektedir. Bunun için koyunun kürek kemiği kullanılır. Kemiğin üzerindeki kırmızı hat kan dökületeğine, sarı çizgi hastalığa, yeşil bolluk ve ucuzluğa, siyah ise darlık ve yoksulluğa işaret sayılmıştır (Duvarcı 1993: 20).

Çinlilerde kürek kemiği falının geçmişi, Neolitik döneme tekâbül eden Lung-shan kültürüne dek gitmektedir (Buckland 2004: 421). Çinliler de özellikle devlete ait işlerde verilecek kararı belirlemek amacıyla koyun, öküz kemikleri ve kaplumbağa kabuğu ile tabiat ruhlarına ve atalara danışma şeklinde fala bakarlardı (Aydın 1995: 136). Japonlar da kürek kemiği falına bakarlardı. Bir geyik kürek kemiğini ateşe tutarak ısıttıktan sonra çatırtılarından anlamlar çıkarma şeklindeki fal uygulamasının hâlâ devam ettirildiği bölgeler vardır. Ayrıca kaplumbağa kabuğu da öteden beri kullanılmaktadır (Aydın 1995: 136). 12. yüzyılda İngiltere ve İrlanda'da, 13. yüzyılda Wales'te koyun veya domuzun sağ kürek kemiğine bakmak suretiyle gelecek hakkında tahminlerde bulunulurdu. Bunun için kemik öncelikle suda haşlanırdı. Kemiği asla ateşe tutmazlardı (Buckland 2004: 421).

Kürek kemiği falına Moğol saraylarında da çok önem verildiği bilinmektedir. Avrupalı gezgin Rubruk'un verdiği bilgilere göre Mengü Han bir işe girişmeden önce kürek kemiğine bakardı. Moğolların kürek kemikleri ile fala baktıklarını 1221 yılında Çinli gezgin Menhun da belirtmektedir (Tavkul 2007: 186). Bu geleneğin Karaçay-Malkar, Kazak, Kırgız, Altay, Yakut, Kırım Tatarları, Nogay, Kafkas halkları arasında da yaygın olduğu görülmektedir (Tavkul 2007: 181-190). Kazak Türkleri arasında bu yöntemin şöyle uygulandığını görüyoruz: Fala baktırmak için özellikle keçi veya tekenin kürek kemiğini tercih ederler. Önce kemik ateşe atılır ve bir müddet orada tutulur. Daha sonra ateşten çıkarılan kürek kemiği üzerinde oluşan çizgilere göre falcı çeşitli yorumlar yapar. Kemik üzerindeki kesiksiz düz çizgi yolun açık olduğuna, eğri büğrü çizgi ve delikler ise yolun kapalı olduğuna işaret eder. Kürek kemiği üzerinde çıkan çizgi ve izlerden Kazaklar bir atın gittiği yol, bir hırsızın kaçtığı yol, kaybolan bir eşyanın yeri gibi şeylerin tespit edilebildiğine inanırlar. Kürek kemiği sevinçli ve kederli haberleri de bildirir. Falcı fal bakacağı kürek kemiğini çeşitli dualarla temizler. Kemiğin etleri dişle koparılmaz ve kıkırdakları bıçakla kesilmez. Fal bakılan kürek kemiği faldan sonra hemen atılmaz, çeşitli dualar okunarak parçalanır, sonra köpeklere atılır. Aksi takdirde eve uğursuzluk geleceğinden korkulur (Altınmakas 1984: 129). Bugün bile Anadolu'nun birçok yerinde kasaplar kürek kemiğini kırmadan atmazlar (Duvarcı 1993: 20). Arkasını kapıya dönerek oturan falcı, gelecek hakkındaki tahminlerini tamamla-

dıktan sonra kürek kemiğini arkaya doğru fırlatır. Kemik kapının yukarısına isabet ederse bütün söylediklerinin gerçekleşeceğine inanılır (Radloff 1994: 256). Yine Türk halklarından Yakut ve Karagaslar kürek kemiği falı için geyik kemiğini tercih ederler. Kürek kemiği falı ile ancak kaybolan nesneler hakkında bilgi sahibi olmanın mümkün olduğuna inanan Sagay Türkleri için en doğru söyleyen kemik koç kemiğidir (İnan 1986: 156).

Kürek kemiğiyle fal bakma Asya'nın birçok bölgesinde yaygındır. Orta Asya Türkleri, Moğollar, Araplar, Yunanlılar, Romalılar ve bazı Balkan halklarında koyun ve keçi gibi hayvanların kürek kemiğiyle fala bakma geleneği vardır. Türkler arasında İslam'dan önce de mevcut olan bu yöntem günümüzde Anadolu'nun hayvancılıkla geçinen bazı yörelerinde uygulanmaktadır (Aydın 1995: 136-137). Bu âdet eski usta çobanlar arasında bilinmektedir. Bilhassa Yörük, Arnavut ve Rum çobanların bu işte usta oldukları iddia edilmektedir. Bir kimse ancak kendi malı olan koyunlardan birinin kürek kemiğine baktırabilir. Şayet kendi koyunu yoksa, kasaptan kürek kemiğini çıkartmadan et alınır sonra da bu et, kemikten itina ile sıyrılır. Kurban bayramlarında kurban kesenler bunların kürek kemiklerini de bu iş için kullanabilirler. Bilhassa Rumlar kızıl yumurta bayramlarında kestikleri kurbanların kürek kemiklerini de fala bakmadan atmazlarmış (Necati 1930: 38).

Ahmet Midhat Efendi'nin 1897 Türk-Yunan Savaşı münasebetiyle yazdığı *Gönüllü* romanında kürek kemiği ile fal bakma inancından detaylı bir şekilde bahsedilmektedir. *Bıçak silimi* adı verilen bir ziyafet tertip edilir. Bu ziyafetin konukları Türk ve Arnavut'tur. Bu ziyafetin en makbul yiyeceği kuzudur. Çünkü kuzu yenildikten sonra kürek kemiği falına bakılacaktır. Fala bakacak kişi, dişi ve diliyle yalayıp temizlediği kemiği ışığa tutarak kemik içinde görebileceği kan lekesi gibi şeylerden manalar çıkaracak ve çevresindekilere bu manaları anlatacaktır. Falı bakan kişinin "cenk var, hem de cenk" demesi üzerine ziyafettekilerin keyfi kaçar. Bunun üzerine bu ziyafette yenilen kuzunun nerede doğup büyüdüğünün asıl dikkat edilmesi gereken husus olduğuna dikkat çekilir. Ziyafette yenilen kuzunun Yunanistan'ın Serfiçe kasabasından değil de Yenişehir tarafından getirildiği, dolayısıyla vuku bulacak bozgunun Türk tarafında değil de Yunan tarafında olacağı kanaatine varılır. Bu

kanaat üzerine ziyafetteki herkes rahatlar. Böylece fiilen başlamamış olan 1897 Türk-Yunan Savaşı'nın neticesi bakılan kürek kemiği falı ile önceden tespit edilmeye çalışılmıştır. Ahmet Midhat Efendi, romanında bu konu ile ilgili kendi görüşlerine de yer verir. Ona göre bu tür fal İslamiyet ve Hristiyanlık zamanlarından değil, putperestlik zamanlarından kalma âdettir (Ülgen 1999: 243-246).

III. Metin

Risāle-i ʿİlm-i Ketf başlıklı kürek kemiği falı hakkındaki risale Bosna-Hersek Gazi Hüsrev-Begova Kütüphanesi (Sarayevo)'nde Türkçe El-yazmaları bölümünde 1250 numarada kayıtlı eserin 55b-59a varakları arasındadır, müellifi bilinmemektedir. Müstensihi Derviş Ahmed b. Ömer'dir. Kütüphane kaydında istinsah tarihi 1253 (1836) olarak belirtilmiştir. Risale, 4 varaktır. 1. ve 3. varak 16 satır; 2. ve 4. varak 17 satırdır. 4. varağın son sayfası ise 6 satırdır. 1. varağın 1. sayfasında kürek kemiğinin şekli yer almaktadır. Şekilde, kürek kemiğindeki yönler, yönlere verilen isimler ayrıntılı yazılmıştır. Ayrıca, kemiğin hangi kısmının hangi hâle karşılık olduğu şekil üzerinde gösterilmiştir.

Hazā Risāle-i ʿİlm-i Ketf

[56a/01] ʿİlm-i ketfdür ki aña kürek ʿilmi dirler. Ḥaḳīmler dimişlerdür ki **[02]** ḳoyun küreginüñ ʿilmi ʿilm-i nücūm ile berāberdür ve her kimesne ki **[03]** ol ʿilmi bilmez ve anuñ bilgüsinde olur, daʿvāları vardur **[04]** ve ġāyet ile eyü ʿilmdür. Muʿtemedün-aleyh ḥükemā-yı Hind ve Uyġur **[05]** ve Ḫıṭā ḳatında böyle olıcaḳ. Murād itmege Kitābu'l-Esrār'da **[06]** feylesof-ı Hindī taḥrīr itdigi gibi aḥsen-i vech-ile ʿayān **[07]** ve beyān eyleyem tā her kimse ki bu maḥalden anı fehm idüp **[08]** ʿameline mübāşeret eyleye. İʿlem: "eyyedeke'l-llahu bi-rūḥi'l-Ḳuds."[1] **[09]** Her kimesne diler ki ketfde naẓar eyleye ve cemʿinüñ biri anda müşāhede **[10]** idüp evlenmek aḥvāli ve yoluñ aḥvāli ve emniyyeti **[11]** ve leşkerüñ ḥareketi ve ḳar ve yaġmur yaġması ʿalāmeti ve soġuḳ **[12]** ve ıssı ve sü-

[1] Bil ki Allah seni Kudüs'ün ruhu ile destekledi.

rinüñ ve ılḳınuñ aḥvālin bilmek dilerse **[13]** gerekdür ki ay tezāyüd iderken bir dişi ḳoyun boġazlaya **[14]** ve ṣol küregi çıḳara ve güneşe ḳarşu veyāḫud aydınlıġa **[15]** ḳarşu ol kürege naẓar eyleye ve her ʿalāmet ki beyān **[16]** olunsa gerek ve nişān virülse gerek ol kürekde **[56b/01]** gördükde neye delālet iderse bu risālede maʿlūm olur. **[02]** Ve baʿżılar dimişler ki her kürekde bir murād ḥāṣıl olur. Dişi **[03]** ḳoyunuñ maʿlūm olur ki küregi dört cihete taḳsīm **[04]** eylemişlerdür. Her ṭarafını bir cihete virmişlerdür. **[05]** Başdan yanası ki ʿarż cānibidür, şimāl cihetidür ve degirmi **[06]** cānibi ki cenūb cihetindedür ve yufḳa ṭarafı şarḳ **[07]** cānibinüñ ve ḳalıñ ṭarafı ġarbuñdur ve küregüñ ṣafḥası **[08]** altı ḳısım üzerinedür, taḳsīm itmişlerdür ve her ḳısmuñ **[09]** üzerine bir nevʿī maṣlaḥat yazılmışdur. Ol maṣlaḥat **[10]** bilmek dilerse[ñ] ol ḳısma naẓar idesin ve anda olan **[11]** ḳanuñ reşāşesinden baʿżı aḥvāli istidlāl idüp **[12]** ḥükemādan vārid olan aḥkāmı merʿī ṭutarsın, maʿlūm **[13]** ola ki küreginüñ dibine ki mürürdur ve şarḳ cihetinden **[14]** yañadur aña arslan dirler ve ḳalıñ ṭarafınuñ ortasına ki **[15]** ġarb cihetinden yañadur aña ṣaġ dirler ve her birinüñ **[16]** üzerine baʿżı aḥvāl yazılmışdur ve şerḥinde aḥkāmı **[17]** beyān olunmuşdur ve şekli budur, illā ḥükkām.

[57a/01] Yol aḥvāli ve kārbān aḥvāli: Eger küreginüñ **[02]** başında bir miḳdār reşāşeler görünürse delālet ider ki **[03]** kārbān selāmet üzere gelmez. Eger ol mevżide ḳızıl **[04]** reşāşeler görünürse delīldür ki kārbānda ceng vāḳi **[05]** olmuşdur. Eger küreginüñ başı kenārında ḳara reşāşeler **[06]** görünürse delālet ider ki kārbān şehre yaḳın gelmişdür.

[07] Ṣaḥrā ve ṭaġ aḥvāli: Eger ṣaḥrā ve ṭaġuñ ḳısmında **[08]** baʿżı siyāh reşāşeler olsa otsuzluġa delālet **[09]** ve ḳavruḳluġa delālet ider, vʾAllāhu aʿlem.

Leşker ve cemʿiyyet [10] aḥvāli: Eger siyāh reşāşeler leşkerüñ ḳısmında **[11]** görünürse ve eṭrāfda cemʿ olsa ve küregüñ aşaġası **[12]** ṭolmuş gibi olsa leşkerüñ ḥareketine delīldür. Eger **[13]** yirinde iki parmaḳ miḳdārı ḳara reşāşeler olsa leşkerden **[14]** emīn olup selāmet üzere olmaġa delālet ider **[15]** ve leşker daḥı ṣıḥḥat üzeredür. Eger siyāh reşāşeler yirinde **[16]** ḳızıl reşāşeler olsa ol leşkerüñ arasında **[17]** ḳanlar döküle, vʾAllāhu aʿlem.

Şehirlerüñ aḥvāli: [57b/01] Eger şehristān yirinde ḳızıllıḳ görünürse delālet ider ki **[02]** ol şehirde ḳanlar döküle. Eger aḳ görünürse delālet

ider ki **[03]** ol şehirde mevt ve ḳızlıḳ vāḳiʿ olsa gerek. Eger siyāh **[04]** reşāşe görünürse delālet ider ki ol şehirde **[05]** olan ekābir ve ʿavām ġayet-ile ḳuvvet üzeredürler. **[06]** Eger siyāh reşāşenüñ arasında bir ḳızıl noḳṭa görünürse **[07]** delālet ider ki āşūb ve şūr ve ġavġā vāḳiʿ ola. **[08]** Eger ṣāfī siyāh reşāşe görünürse delālet ider ki **[09]** ol şehrüñ aḥvāli ġāyet-ile eyüdür, Allāhu aʿlem.

[10] Uġrı ve ḥarāmī aḥvāli: Eger anlaruñ ḳısmında **[11]** siyāh reşāşe görünürse ḥarāmīlerüñ ḳuvvetine ve keşretine **[12]** delālet ider. Eger mevżide ḳızıl reşāşe görünürse **[13]** ol ḥarāmīler ḳanlar dökmüşlerdür ve eger aḳ reşāşeler **[14]** olsa ol ḥarāmīlerüñ żaʿfına delālet ider.

[15] Evlenmek aḥvāli: Eger küregüñ burnuñ çuḳuruna **[16]** naẓar idüp ṣaġ ve sālim olup aşmış yiri **[58a/01]** olmaya, ol maʿmūrluġa delālet ider. Eger aşınmış ve egri **[02]** bügri olsa evlene, perīşānlıġa delālet ider. Eger **[03]** küregüñ çuḳurunda bir delik var olursa ki igne ucı **[04]** yāḫud çuvālduz ucı içine girer olsa delālet **[05]** ider ki ol evüñ ādemlerinden birisi yolsuzdur **[06]** ve eger küregüñ ḳalıñ kenārında arslan ṭarafında bir delik olsa **[07]** delālet ider ki küregüñ ṣāḥibinüñ ehl-i **[08]** beytden birisi fevt ola veyāḫud ġāyet-ile ṣayru **[09]** ola, vʾAllāhu aʿlem.

Ḳoyun sürisinüñ aḥvāli: [10] Küreginüñ ṣaġ ṭarafına naẓar idüp küregüñ dibinden **[11]** yaña ensüz ṭarafından ḫaber virile. Eger ḳoyun sürisinüñ **[12]** yirinde siyāh reşāşe görünürse ki delālet ider ki **[13]** ḳoyun sürisi leşkerden yāḫud pilden ve ẕiʾb veyā **[14]** ḥarāmīlerden ḳaçmaḳ üzeredür. Eger iki yirde biribirinüñ **[15]** ardınca siyāh reşāşeler olsa ılġı ve süri **[16]** emniyyet ve rāḥat üzeredir. Eger ol yirde **[58b/01]** pāre pāre ṭaġılıḳ, aḳ nesneler görünürse sürinüñ **[02]** ṭaġılığına delālet ider. Eger ol mevżide bir yirde **[03]** beyāż ʿarīż olsa ılġınuñ ṣayrulığına delālet ider **[04]** eger ol aḳ aḳ ola arpa miḳdārı ola ılġınuñ mevtine **[05]** delālet ider. Eger ṭaġuñ başında kürek kenārına varınca **[06]** siyāh reşāşeler varsa ılġınuñ ve sürinüñ arıḳlığına **[07]** delālet ider, vʾAllāhu aʿlem.

Māl aḥvāli: Eger dilerseñ **[08]** kendü sūd ve ziyān içün ve māl ele gire girmez mi ve ziyāde mi **[09]** olur kürege naẓar idesin ve ṣaġ ṭarafını göresin. **[10]** Eger bir miḳdār siyāhlıḳ görünürse delālet ider ki māl eline **[11]** gire ve ziyāde daḫı olur. Ammā eger siyāh reşāşelerüñ **[12]** öñünde

ayruca reşāşe görünürse delālet ider ki **[13]** uġrı ve ḥarāmīlerden ziyān göre, v'Allāhu a'lem.

[14] Ḳar ve yaġmur ve ḳızlıḳ aḥvāli: Eger ṣaġ ṭarafda **[15]** küregüñ yuḳarından yañasında ṭarlıḳ üzere olsa ve eger **[16]** kiçicik yaṣṣıca ḳaralar olsa delālet ider ki ol sene **[17]** çoḳ ḳar yaġar. Eger ol mevżide buluṭ renginde bir aḳ **[59a/01]** nesne görünürse yāḫud ol aḳ ġāyet-ile aḳ olmaya **[02]** delālet ider ki ḳış pek ola ve eger ṣaġ ṭarafında **[03]** küregüñ kenārında kiçicik delikler olsa ḳızlıḳ ve **[04]** ṭarlıġa delālet ider. Eger küregüñ dibinde arslana **[05]** yaḳın ḳızıl reşāşeler olsa delīldür ki ol yıl **[06]** duma ve tüpe(?) çoḳ ola, v'Allāhu a'lem bi'ṣ-ṣavāb.

IV. Çeviri

Kürek ilmi de denilen 'ilm-i ketf için âlimler "Koyun küreğinin ilmi yıldız ilmi (astroloji) ile aynıdır. Herkes o ilmi bilmez. Bu ilmi bilmeyenler, gayet faydalı bir ilim olduğu için öğrenmek isterler." demektedir. Hint, Uygur ve Çin bilginleri de bu konuda hemfikirdir. *Kitabu'l-Esrâr*'da Hint bilginlerinin yazdığı gibi bu ilmi en iyi şekilde açıklamaya çalışacağım, böylece bu ilmi bilmeyenler öğrenip, tatbik edebileceklerdir. Bir kişi, kürek kemiğinden yol, ordu, hava (kar, yağmur; soğukluk ve sıcaklık), koyun sürüsü gibi çeşitli durumları öğrenebilir. Bunun için ay yükselirken bir dişi koyun boğazlayarak, sol kürek kemiğini çıkarıp aydınlıkta inceleyip, kemiğe bakmalıdır. O kemikte görülenler neye işaret ederse bu risalede o anlatılmaktadır. Dişi koyunun kürek kemiği dört bölüme ayrılır. Her tarafı bir yöne karşılık gelir. Baş kısmına denk gelen arz tarafı kuzey; değirmi tarafı güney; ince tarafı doğu; kalın tarafı da batı yönüdür. Kürek ve küreğin görünen tarafı altı bölümdür; her bölüme de bir çeşit hâl yazılmıştır. Kemikteki kanın reşaşe (serpinti, çizgi, leke, benek, nokta)'sinden -bilginlerin ortaya koydukları hükümleri de aklında bulundurarak- öğrenmek istediğin hâllerle ilgili gerekli yorumlara ve sonuçlara ulaşırsın. Küreğin dibi yani doğu yönündedir. Batı yönündeki kalın tarafa da arslan derler. Her birinde bazı hâllerin yazılmış ve açıklamaların yapılmış olduğu bölüm de sağ adını alır.

Yol ve kervan hâlleri: Kürek kemiğinin başında bir miktar leke varsa bu, kervanın güvende olmadığı ve tehlikeli bir durumla karşılaş-

tığı anlamına gelir. O bölgedeki lekeler kızılsa kervanda savaş olacağına, kara ise kervanın şehre yaklaştığına işarettir.

Sahra ve dağ hâlleri: Kürek kemiğinin sahra ve dağ hâllerini gösteren kısmında bazı kara lekeler varsa bu kuraklığa ve çoraklığa işarettir.

Ordu ve halk hâlleri: Kara lekeler ordu tarafında kümelenmişse, küreğin aşağısı da dolmuş gibiyse bu ordunun hareket hâlinde olduğu anlamına gelir. Yine bu kısımda iki parmak kadar kara leke varsa ordunun sağ salim olduğuna; kara yerine kızıl leke varsa da orduda kan dökületeceğine işarettir.

Şehirlerin hâlleri: Kürek kemiğinin şehrin durumunu gösteren bu kısmındaki lekeler kızıl ise o şehirde kan dökületeceği; ak ise ölüm ve kıtlık olacağı; kara ise ahalinin ve ileri gelenlerin güçlü kuvvetli olduğu anlamına gelir. Kara lekelerin arasında bir kızıl nokta varsa, bu karışıklık ve kavga; sadece kara leke varsa bu, şehirdeki herkes hayatından memnun, hâli vakti yerinde demektir.

Uğru ve harami hâlleri: Kürek kemiğinin uğru ve harami hâllerini gösteren bu kısmındaki lekeler kara ise, haramilerin kuvvetine ve çokluğuna; kızıl ise haramilerin kan döktüğüne; ak ise de haramilerin zayıflığına işarettir.

Evlenmek hâlleri: Küreğin burnunun çukuru sağlam ve aşınmamışsa mamurluğa; aşınmış ve eğri büğrü ise evlendiğinde perişanlığa işarettir. Küreğin çukurunda iğne ucu ve çuvaldız ucu girecek kadar bir delik varsa, o evin adamlarından birinin yolsuz olduğuna; kemiğin kalın kenarında, arslan tarafında bir delik varsa, kürek kemiğinin sahibinin ailesinden birinin öleceğine veya çok hasta olacağına işaret eder.

Koyun sürüsünün hâlleri: Kürek kemiğinin sağ tarafındaki dar kısımdan koyun sürüsü hakkında bilgi sahibi olunur. Buradaki leke kara ise koyun sürüsünün askerden, fil, kurt yahut haramilerden kaçtığına işarettir. İki yerde birbirinin ardınca kara lekeler varsa, sürünün emniyette ve huzur içinde olduğu; o kısımda parça parça ak nesneler varsa bu da sürünün dağılacağı anlamına gelir. Yine o bölgede bir yerdeki aklık, sürünün hastalığına işarettir. Eğer o aklık arpa kadarsa bu sürünün telef olacağına delalet eder. Kürek kemiğinin kenarındaki kara lekeler ise sürünün güçsüz olması demektir.

Mal hâlleri: Kazancın veya zararın olacak mı, eline mal girecek mi diye öğrenmek istersen küreğin sağ tarafına bakman gerekir. Bir miktar karalık varsa eline fazlasıyla mal geçecek demektir. Ama eğer kara lekelerin önünde ayrıca leke görünürse uğru ve haramilerden ziyan göreceğine işarettir.

Kar, yağmur ve kıtlık hâlleri: Sağ tarafta küreğin yukarı kısmı dar ise ve küçücük yassıca kara lekeler varsa o sene çok kar olacağına işaret eder. Orada bulut renginde bir ak veya aka yakın bir nesne varsa bu, kışın şiddetli olacağına delalettir. Sağ tarafta küreğin kenarında küçük delikler, kıtlık ve darlığa işarettir. Küreğin dibinde arslana yakın kısımda kızıl lekeler varsa o yıl kavurucu soğukların çok olacağı anlamına gelir.

V. Sonuç

Genel anlamıyla gelecekten haber verme ve bilinmeyeni ortaya çıkarma sanatı olan falda çeşitli araçlar ve teknikler kullanılmakta, buna göre de değişik fal türleri ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri de kürek kemiği falıdır. Çalışmamızın esasını teşkil eden risaleden hareketle, etinden sıyrılmış kanlı kürek kemiğinin (tercihen dişi koyun) üzerindeki şekiller, çizgiler, lekeler, renkler (ak, kara, kızıl) ve beneklerden hava, yol-kervan, ordu-halk, sahra-dağ, uğru-harami, şehirler, mal-hayvan sürüsü gibi muhtelif konularda vaziyetin görüldüğünü ve geleceğe dair tahminlerde bulunulduğunu söyleyebiliriz. *ʿİlm-i ketf* adı da verilen kürek kemiği falının yeryüzünde yaşayan pek çok millete ait bir fal bakma yöntemi olduğu anlaşılmaktadır. Bu fal türü, Türk kültüründe geniş bir alana yayılmış ve Türk boyları arasında, onların sosyal yapılarına ve kültürel değerlerine göre değişik biçimler kazanmıştır.

Türklerin kürek kemiği falına çok ehemmiyet verdiklerini Kaşgarlı'nın naklettiği şu atasözünden de anlıyoruz: "Yarın bulġansa, il bulġanır" (Kürek kemiği karışırsa il karışır). Bu konuda başka metinlerin tesbiti, konu hakkında daha aydınlatıcı bilgilere ulaşmamıza yardımcı olacaktır.

SÖZLÜK

aḥkām (Ar.): hükümler; yıldızlardan ve muhtelif alâmetlerden çıkarılan anlamlar ve varılan sonuçlar.
aḥsen (Ar.): en iyi, en güzel.
aḥsen-i vech: en iyi yol, en iyi tarz.
ʿalāmet (Ar.): işaret, nişan., emâre.
ʿamel (Ar.): bir maksatla yapılan iş.
arıḳlıḳ: zayıflık.
ʿarīż (Ar.): geniş, enli.
arslan: kürek kemiğinin dibinin sağ tarafına verilen ad.
ʿarż (Ar.): kürek kemiğinin kuzey yönüne verilen ad.
aş-: yıpranmak, aşınmak.
aşın-: bir dış etkiyle veya sürtünme sonucu incelmek, oyulmak, düzleşmek.
āşūb (Far.): karışıklık, kargaşa.
ʿavām (Ar.): halkın alt tabakası.
beyān (Ar.): açıklama, bildirme.
beyān eyle-: açıklamak, bildirmek.
beyān olun-: açıklanmak, bildirilmek.
cānib (Ar.): taraf, yön.
cenūb (Ar.): güney.
cihet (Ar.): yön, taraf.
daʿvā (Ar.): iddia; görüş.
degirmi: kürek kemiğinin güney yönüne verilen ad, değirmi.
delālet (Ar.): delil, işaret, nişan.
delālet it-: bir şeyin şöyle veya böyle olduğuna delil ve alâmet olmak, şöyle veya böyle olduğunu göstermek.
duma: şiddetli kış soğuğu.
ehl (Ar.): topluluk, cemâat; halk.
ehl-i beyt: ev halkı
ekābir (Ar.): büyük adamlar, ileri gelenler, yüksek mevkilerde bulunanlar.
el: el.
ele gir-: ele geçmek, elde edilmek.
emīn (Ar.): güvenlik içinde olan, tehlikeden uzak, emniyetli.
emīn ol-: emniyet içinde olmak.
ensüz: ensiz.
fehm (Ar.): anlama, idrak.
fehm it-: anlamak, idrak etmek.
fevt (Ar.): ölüm, mevt.
fevt ol-: ölmek.
ġarb (Ar.): batı.
ġavġā (Far.): kavga.
ḥakīm (Ar.): tabip, hekim.
ḥarāmī (Ar.): haydut, yol kesen kimse.
ḥāṣıl (Ar.): husûle gelen, peydâ olan.
ḥāṣıl ol-: ortaya çıkmak, peydâ olmak.
ḥükemā (Ar.): hakîmler, filozoflar, ilim adamları.
ılġı~ılḳı: hayvan sürüsü.
ıssı: sıcak.
ʿilm (Ar.): bilim.
ʿilm-i ketf: koyunun kürek kemiğindeki lekelere bakarak gâipten haber verme ilmi.
ʿilm-i nücūm: yıldızlara bakarak gelecekten haber verme ilmi, astroloji.
istidlāl (Ar.): bir delile dayanarak bir husus hakkında hükme varma.
istidlāl it-: delillere dayanarak bir hükme varmak.
kārbān (Far.): kervan.
ḳavruḳluḳ: (güneş, sıcak, rüzgâr, soğuk vb. dış etkilerle) kurumuşluk, çoraklık, otsuzluk.

keşret (Ar.): çokluk, fazlalık, ziyâdelik.
ketf (Ar.): kürek kemiği, ketif.
ḳızlıḳ: kıtlık.
kiçicik: küçücük.
kimesne: kimse.
kürek: insan ve hayvan vücudunda omuzun üçgen şeklinde ince ve geniş kemikten müteşekkil arka ve alt bölümü.
leşker (Far.): ordu.
maʿlūm (Ar.): herkes tarafından bilinen.
maʿlūm ol-: bilinmek.
maṣlaḥat (Ar.): husus, durum, mesele.
merʿī (Ar.): hükmü geçerli ve cârî olan şey.
mevt (Ar.): ölüm.
mevżi (Ar.): yer, mahal.
muʿtemed (Ar.): inanılır, güvenilir, emin, itimâda şayan (kimse).
muʿtemedün-aleyh: kendisine güvenilen, itimat edilen kimse.
mübāşeret (Ar.): bir işe başlama.
mübāşeret eyle-: başlamak, girişmek.
mürūr (Ar.): geçme, geçiş.
müşāhede (Ar.): gözle görme.
müşāhede it-: görmek, gözlemek.
naẓar (Ar.): bakma, bakış.
naẓar it-: bakmak.
otsuzluḳ: (toprak için) çoraklık, verimsizlik.
pil (Far.): fil.
reşāşe (Ar.): leke, benek, nokta, çizgi.
ṣafḥa (Ar.): bir şeyin düz yüzü, görülen düz yüzeyi.
ṣāfī (Ar.): sadece, yalnız.
ṣaġ: kürek kemiğinin kalın tarafının batı yönüne verilen ad.
ṣaḥrā (Ar.): kasaba, köy gibi meskûn yerlerin dışındaki boş ve geniş yer, kır, ova, sahrâ.
ṣayru: hasta.
ṣayrulıḳ: hastalık.
selāmet (Ar.): tehlikeden uzak olma, güvenlik; esenlik.
ṣūd (Far.): fayda, kâr.
şarḳ (Ar.): doğu.
şerḥ (Ar.): açıklama, izah.
şimāl (Ar.): kuzey.
şūr (Far.): karışıklık, gürültü, kavga, fitne.
ṭaġ: dağ.
ṭaġılıḳ: dağınıklık, düzensizlik, perişanlık.
taḥrīr (Ar.): yazı yazma.
taḥrīr it-: yazmak, kaydetmek.
taḳsīm (Ar.): parçalara ayırıp bölme, bölüştürme.
taḳsīm it-: bölmek, bölüştürmek.
ṭarlıḳ: darlık, azlık; sıkıntı.
tezāyüd (Ar.): artma, çoğalma.
tezāyüd it-: artmak, çoğalmak.
ṭut-: kabul etmek, saymak.
uġrı: hırsız, uğru.
vāḳiʿ (Ar.): olan, vukû bulan.
vāḳiʿ ol-: meydana gelmek, vukû bulmak.
vārid (Ar.): gelen, ulaşan, vâsıl olan.
vārid ol-: gelmek, ulaşmak, vâsıl olmak.
yaṣṣı: basık ve yayvan.
yufḳa: ince.
żaʿf (Ar.): zayıflık, güçsüzlük, zaaf.
ẕi'b (Ar.): kurt.

Kaynaklar

ALTINMAKAS, L. (1984). "Kazak Türkleri'nin Gelenekleri ve İslamiyetin Etkisi." *Türk Kültürü*. 22 (250). Şubat. 118-130.

ATALAY, Besim (1992). *Divanü Lûgat-it-Türk Tercümesi-III*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

AYDIN, Mehmet (1995). "Fal" Maddesi. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. C. 12 (Eys-Fıkhü'l-Hadis). İstanbul. 134-138.

AYVERDİ İlhan, Ahmet TOPALOĞLU (Redaksiyon-Etimoloji) (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük I-II-III.* İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

BOYRAZ Şeref (2006). *Fal Kitabı. Melhemeler ve Türk Halk Kültürü*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

BUCKLAND, Raymond (2004). *The Fortune-Telling Book: The Encyclopedia of Divination and Soothsaying*. Visible Ink Press, USA.

BUHARALI, Eşref (1995). "Türklerde Koyun Küreği Falına Bakma Âdeti." *Türk Kültürü*. S. 385. Mayıs. 275-279.

DEVELLİOĞLU, Ferit (1992). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat.* Ankara: Aydın Kitabevi.

DUVARCI, Ayşe (1993). *Türkiye'de Falcılık Geleneği ile Bu Konuda İki Eser: "Risâle-i Falnâme lî Ca'fer-i Sâdık" ve "Tefe'ülnâme."* Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet (1951). *Falnâme.* İstanbul.

İNAN, Abdülkadir (1930). *İlmî Seyahate Dair Rapor.* İstanbul.

İNAN, Abdülkadir (1986). "Falcılık ve Kehanet." *Tarihte ve Bugün Şamanizm. Materyaller ve Araştırmalar.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. 151-159.

NECATİ, Şerif (1930). "Kürek Kemiği ile Fal Bakmak." *Halk Bilgisi Haberleri.* İstanbul. S. 3. 38-39.

RADLOFF, W. (1994). Çev. Ahmet TEMİR, *Sibirya'dan*. C. 2. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

REDHOUSE, Sir James W. (2006). *A Turkish and English Lexicon, Shewing in English The Significations of the Turkish Terms*. İstanbul: Çağrı Yayınları.

SÜMBÜLLÜ, Y. Ziya (2010). "Fal ve Falcılık Kavramı Ekseninde Türk Kültür Tarihinde Fal ve Kehânet." *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. Erzurum. S. 43. 55-72.

Taşköprüzâde Ahmed Efendi (1313). *Mevzu'âtü'l-Ulûm*. C. I. İstanbul: İkdam Matbaası. 378.

TAVKUL, Ufuk (2007). "Kıpçak Kökenli Türk Boylarında 'Kürek Kemiği' ve 'Kumalak-Taş' Falı." *Çağdaş Türklük Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri 2003*. C. 2. 181-190.

TURAN, Fikret (1998). "Halk Osmanlıcası I. Melhameler ve Bir On Yedinci Yüzyıl Melhamesi." *Bir*. S. 9-10. 685-709.

ÜLGEN, Erol (1999). "Kürek Kemiği Falı ve Ahmed Midhat Efendi'nin *Gönüllü* Romanındaki Yeri." *İlmî Araştırmalar. Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*. İstanbul. S. 8. 241-246.

YILMAZ, Mehmet (1992). *Edebiyatımızda İslamî Kaynaklı Sözler (Ansiklopedik Sözlük)*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

هذا رسالهٔ علم کتف

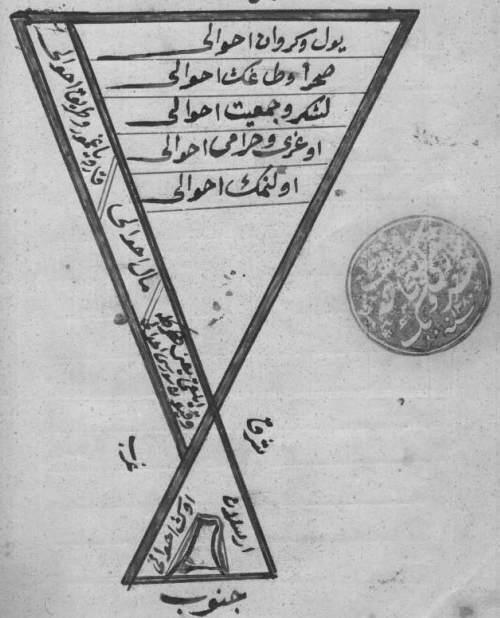

علم کتف درکه • انکا کورك علمی دیرلر • حکیملر دیمشلر درکه
قیونك کورکینك علمی علم نجوم ایله برابردر • وهر کمسنه که
اول علمی بیلمز • وانکله بیلکو سنده اولمز • دعوای کذب واردر •
وغایت ایلك ایو علمدر • ومعتمد علیه حکماء هندوایغور
وحط قتنده بویله اولمجله • مراد ایتدیکی کبی حسن وجهله عیان
وبیان ایلیم • تاهر کمسنه که بو مجلده آنی فهم ایدوب :
عملینه مباشرت ایلیه اعلم ایدرك الله بروح القدس
هر کمسنه دیرك کتفده نظر ایلیه وجمعك بدی اندهٔ شاهده
ایدوب • اولنمك احوالی ویولك احوالی وامنیتی •
ولشکرك حرکتی وقاروياغمور یاعه کی عدمیتی وصوقه
واتی وشرونیکی • وایلقینك احوالی بیلمك دیدرسه
کرکدرکه • آی تزاید ایدرکن • بویشی قیونه بوغازلیه
وصولکورکی جیقره • وکونش قارشو ویاخود ایدنلغه
قارشو • اول کورکه نظر ایلیه • وهر علامت که بیان
اولنمشدر کرك ونشان ویرلسه کرك • اول کورکده

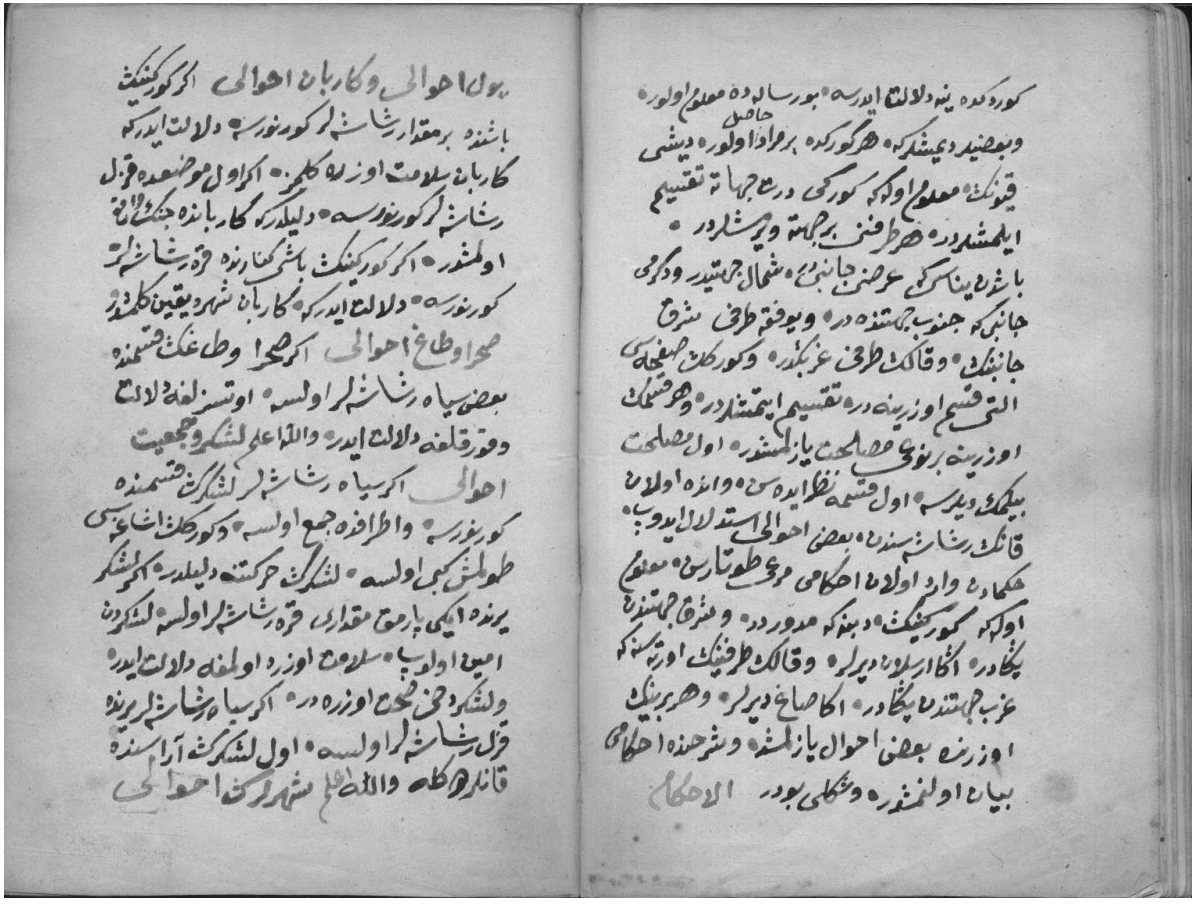

کوردکده ینه دلالت ایدرسه • بو رساله ده معلوم اولور •
وبعضیلر دیمشلرکه • هر کورکده بر مراد حاصل اولور • دیشی
قیونک • معلوم اولهکه کورکی درت جهاته تقسیم
ایلمشلردر • هر طرفنی بر جهته ویرمشلردر •
باشدن یناسی کی عرضی جانبیدر • شمال جهتیدر ودکرمی
جانبی که جنوب جهتنده در • ویوفقه طرفی شرق
جانبنک • وقالک طرفی غربکدر • وکورکک صفحه سی
التی قسم اوزرینه در • تقسیم ایتمشلردر • وهر قسمک
اوزرینه بر نوعی مصلحت یازلمشدر • اول مصلحت
بیلمک دیلرسه • اول قسمه نظر ایده سن • وانده اولان
قانک رشاشه سندن • بعض احوالی استدلال ایدوب •
حکمادن وارد اولان احکامی مرعی طوتارسن • معلوم
اولهکه کورکینک • دبنه که مدوردر • وشرق جهتندن
یکادر • اکا ارسلان دیرلر • وقالک طرفینک اورته سنه که
غرب جهتندن یکادر • اکا صاغ دیرلر • وهر برینک
اوزرنده بعض احوال یازلمشدر • وشرحنده احکامی
بیان اولنمشدر • وشکلی بودر الاحکام

یول احوالی وکاربان احوالی اکر کورکینک
باشنده بر مقدار رشاشه لر کورنورسه • دلالت ایدرکه
کاربان سلامت اوزره کلمز • اکر اول موضعده قزل
رشاشه لر کورنورسه • دلیلدرکه کاربانده جنک وقوع
اولمشدر • اکر کورکینک باشی کنارنده قره رشاشه لر
کورنورسه • دلالت ایدرکه • کاربان شهره یقین کلمشدر
صحرا وطاغ احوالی اکر صحرا وطاغک قسمنده
بعض سیاه رشاشه لر اولسه • اوتسزلغه دلالت
وقورقلغه دلالت ایدر • والله اعلم لشکر وجمعیت
احوالی اکر سیاه رشاشه لر لشکرک قسمنده
کورنورسه • واطرافده جمع اولسه • وکورکک اشاغه سی
طولمش کبی اولسه • لشکرک حرکتنه دلیلدر • اکر لشکر
یرنده ایکی پارمق مقداری قره رشاشه لر اولسه • لشکردن
امین اولوب • سلامت اوزره اولمغه دلالت ایدر •
ولشکر دخی صحت اوزره در • اکر سیاه رشاشه لر یرنده
قزل رشاشه لر اولسه • اول لشکرک آراسنده
قانلر دوکله والله اعلم شهرلرک احوالی

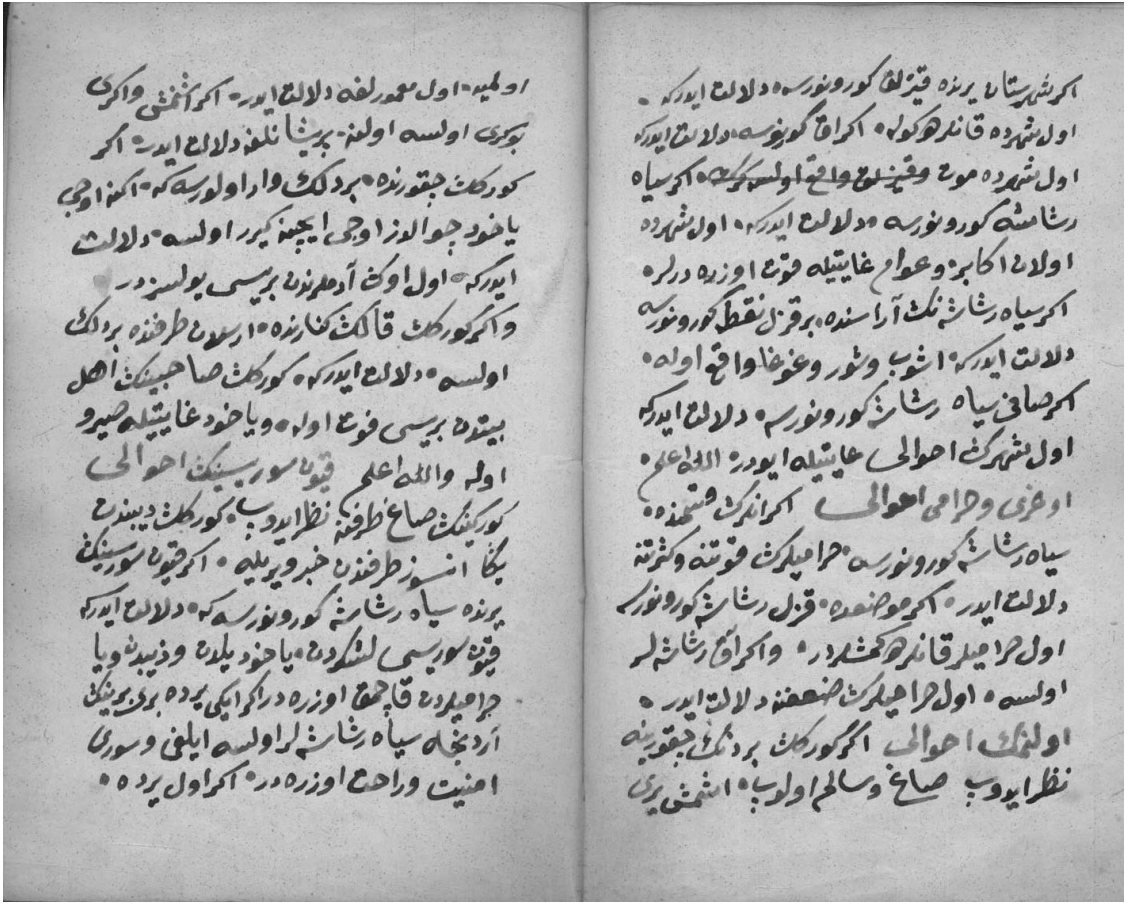

اکر شهرستان یرنده قیزلق کورونورسه دلالت ایدرکه
اول شهرده قانلر دوکوله اکر اق کورنورسه دلالت ایدرکه
اول شهرده موت وقیزلق واقع اولسه کرکدر اکر سیاه
رشاشه کورونورسه دلالت ایدرکه اول شهرده
اولان اکابر وعوام غایتیله قوت اوزره درلر
اکر سیاه رشاشه نک آراسنده برقزل نقطه کورونورسه
دلالت ایدرکه اشوب وشور وغوغا واقع اوله
اکر صافی سیاه رشاشه کورونورسه دلالت ایدرکه
اول شهرک احوالی غایتیله ایودر الله اعلم
اوغری وحرامی احوالی اکر انلرک قسمنده
سیاه رشاشه کورونورسه حرامیلرک قوتنه وکثرتنه
دلالت ایدر اکر موضعده قزل رشاشه کورونورسه
اول حرامیلر قانلر دوکمشلردر واکر اق رشاشه لر
اولسه اول حرامیلرک ضعفنه دلالت ایدر
اولنمک احوالی اکر کورکک بردنک چقورینه
نظر ایدوب صاغ وسالم اولوب اشمش یری
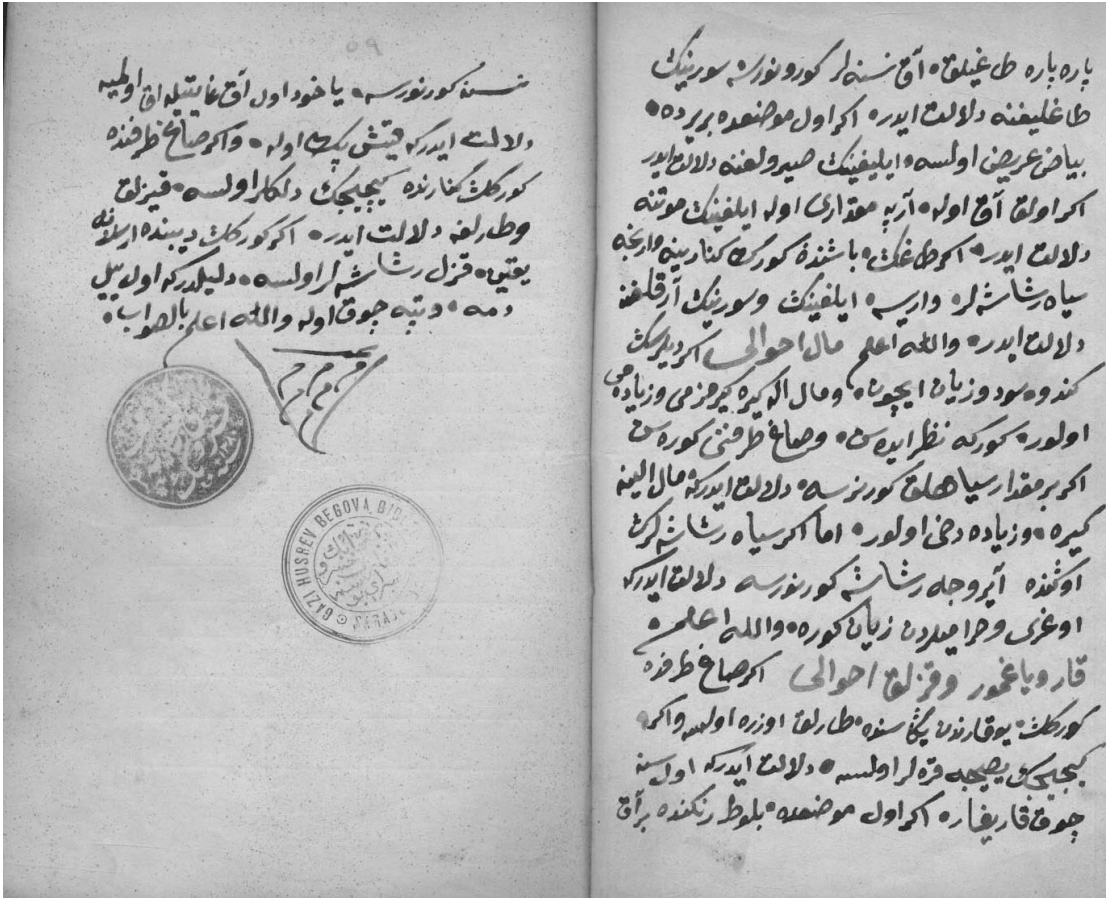
اولمیه اول معمورلغه دلالت ایدر اکر اشمش واکری
بوکری اولسه اولنه پریشانلغه دلالت ایدر اکر
کورکک چقورنده بردلک وار اولورسه که اکنه اوجی
یاخود چوالدز اوجی ایچنه کیرر اولسه دلالت
ایدرکه اول اوک آدملرندن بریسی یولسزدر
واکر کورکک قالک کنارنده ارسلان طرفنده بردلک
اولسه دلالت ایدرکه کورکک صاحبینک اهل
بیتدن بریسی فوت اوله ویاخود غایتیله صیرو
اوله والله اعلم قیون سوریسینک احوالی
کورکینک صاغ طرفنه نظر ایدوب کورکک دیبندن
یکا انسوز طرفندن خبر ویریله اکر قیون سوریسینک
یرنده سیاه رشاشه کورونورسه که دلالت ایدرکه
قیون سوریسی لشکردن یاخود یلدن وذیبدن ویا
حرامیلردن قاچمق اوزره در اکر ایکی یرده بری برینک
آردنجه سیاه رشاشه لر اولسه ایلغی وسوری
امنیت وراحت اوزره در اکر اول یرده